Downloaded From : http://cbseportal.com/

Series HMJ **SET-4**

कोड नं. **22**
Code No.

रोल नं.
Roll No.

परीक्षार्थी कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।
Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

नोट	NOTE
(I) कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **15** हैं ।	(I) Please check that this question paper contains **15** printed pages.
(II) प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें ।	(II) Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
(III) कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में **18** प्रश्न हैं ।	(III) Please check that this question paper contains **18** questions.
(IV) कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, उत्तर-पुस्तिका में प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।	(IV) Please write down the Serial Number of the question in the answer-book before attempting it.
(V) इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।	(V) 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्)

SANSKRIT (Core)

समयोः : होरात्रयम् *पूर्णाङ्काः : 80*
निर्धारित समय : 3 घण्टे *अधिकतम अंक : 80*
Time allowed : 3 hours *Maximum Marks : 80*

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

निर्देशाः :

निर्देश :

Instructions :

सङ्केताभावे सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि, संस्कृतेनैव लेखनीयानि ।

जहाँ स्पष्ट संकेत नहीं हैं, वहाँ उत्तर संस्कृत में ही दीजिए ।

Answer the questions in Sanskrit only unless stated otherwise.

*अस्मिन् प्रश्नपत्रे **चत्वारः** खण्डाः सन्ति ।*

*इस प्रश्न-पत्र में **चार** खण्ड हैं ।*

*There are **four** sections in this question paper.*

खण्डः क	अपठितांश – अवबोधनम् (अपठितांश – अवबोधन)	10 अङ्काः
SECTION A	(Unseen Reading Comprehension)	
खण्डः ख	संस्कृतेन रचनात्मककार्यम् (संस्कृत रचनात्मक कार्य)	15 अङ्काः
SECTION B	(Sanskrit Writing Skills)	
खण्डः ग	अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण)	20 अङ्काः
SECTION C	(Applied Grammar)	
खण्डः घ	भाग I – पठितांश – अवबोधनम् (पठितांश – अवबोधन)	25 अङ्काः
SECTION D	PART I – Reading Comprehension	
	भाग II – सामान्यः संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सामान्य संस्कृत साहित्य परिचय)	10 अङ्काः
	PART II – General Introduction to Sanskrit Literature	

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

खण्डः क (SECTION A)

अपठितांश – अवबोधनम्
अपठितांश – अवबोधन
Unseen Reading Comprehension

10 अङ्काः

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following passage and answer the given questions in Sanskrit.

गद्यांशः

इह जगति विद्यायाः महिमानं को न जानाति । विद्यया एव मानवेषु विवेकः जायते । विद्या सा एव सद्विद्या या विमुक्तये स्यात् । विद्या मनुष्याय विनयं ददाति । विनयात् मानवः पात्रताम् लभते । पात्रत्वात् धनं प्राप्नोति । धनात् धर्मः भवति ततः च सुखं लभते । वस्तुतः विद्याधनम् अन्येभ्यः धनेभ्यः श्रेष्ठं धनम् अस्ति । अन्यानि धनानि तु व्यये कृते क्षयं यान्ति परन्तु विद्याधनं व्यये कृते वर्धते । अन्यानि धनानि सञ्चयात् पुष्टतां वृद्धिं च यान्ति परञ्च विद्याधनं सञ्चयात् अदानात् वा क्षयं याति । अत एव विद्यायाः कोशः अपूर्वः अद्भुतः अस्ति । सत्यमेतत् यद् विद्यया एव नरः देशे विदेशे च सर्वत्र यशः लभते । अत एव विद्याप्राप्तये सर्वथा प्रयत्नो विधेयः । उक्तं च – "विद्याधनं सर्वधनप्रधानम्" ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)
Answer in one word. (Only four questions) $\frac{1}{2}\times4=2$

(i) विद्या मनुष्याय किं ददाति ?
(ii) विनयात् कः पात्रताम् लभते ?
(iii) का या विमुक्तये स्यात् ?
(iv) किं व्यये कृते वर्धते ?
(v) विद्याधनं कदा क्षयं याति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only two questions) 2×2=4

(i) विद्याधनं केभ्यः श्रेष्ठं धनम् अस्ति ?
(ii) विद्यया नरः कुत्र यशः लभते ?
(iii) विद्यायाः कोशः कीदृशः अस्ति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (एकपदात्मकमुत्तरम्) (केवलं प्रश्नत्रयम्)
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (एक शब्द में) (केवल तीन प्रश्न)
Answer as directed. (in one word) (Only three questions) 1×3=3

(i) 'सद् विद्या' इत्यनयोः पदयोः किं विशेषणपदम् ?
(ii) 'दुःखम्' अस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम् ?
(iii) 'सा एव सद् विद्या' अत्र 'सा' सर्वनामपदं कस्यै प्रयुक्तम् ?
(iv) 'ददाति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किं प्रयुक्तम् ?

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

(द) अस्य अनुच्छेदस्य कृते समुचितं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।
इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए ।
Write a suitable title for this passage in Sanskrit. *1×1=1*

खण्डः ख (SECTION B)

संस्कृतेन रचनात्मककार्यम्

संस्कृत रचनात्मक कार्य

Sanskrit Writing Skills *15 अङ्काः*

2. भवतः नाम देवव्रतः । भवता संस्कृतनाटके श्रीरामस्य भूमिकायाः अभिनयः कृतः सर्वोत्तम-अभिनयस्य पुरुस्कारः च प्राप्तः । तत् सूचयता भवता स्वपितरं प्रति लिखिते पत्रे मञ्जूषातः रिक्तस्थानि पूरयित्वा च पुनः पत्रं लिखत ।
आप देवव्रत हैं । आपने संस्कृत नाटक में श्रीराम की भूमिका की है और सर्वोत्तम अभिनय हेतु पुरस्कार प्राप्त किया है । उसे सूचित करते हुए अपने पिताजी को लिखे पत्र में मञ्जूषा से शब्दों को लेकर खाली स्थानों को भरकर पत्र को फिर से लिखिए ।
You are Devavrat. You have played the role of Shri Ram in a Sanskrit drama and won the prize for the best acting. Rewrite the letter written to your father to tell him about this by filling up the blanks with the words given in the box. $\frac{1}{2} \times 10 = 5$

विवेकानन्द छात्रावासः
नवदिल्लीतः
दिनाङ्कः ________ ।

परमपूज्य पितृचरणाः ।
सादरं (i) ________ ।

अहम् अत्र भवतः (ii) ________ स्वस्थः अस्मि । मम (iii) ________ एका संस्कृतनाटक-प्रतियोगिता अभवत् । अहं तस्याम् (iv) ________ अभिनयं कृतवान् । (v) ________ सभां प्रविश्य अहं भगवतः शिवस्य (vi) ________ खण्डं कृत्वा सीतया सह विवाहं कृतवान् । तत्रागतेन (vii) ________ सह मम वार्तालापं श्रुत्वा सर्वैः दर्शकैः करतलवादनं कृतम् । अहं (viii) ________ अभिनेतुः (ix) ________ प्राप्तवान् ।

भवदीयः प्रियः पुत्रः
(x) ________

मञ्जूषा

प्रणमामि, देवव्रतः, पुरस्कारं, परशुरामेण, धनुः, महाराजजनकस्य, श्रीरामस्य, आशीर्वादेन, विद्यालये, सर्वोत्कृष्टस्य ।

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

3. मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया अधोलिखितायां लघुकथायां रिक्तस्थानानि पूरयित्वा कथां पुनः लिखत ।

मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से निम्नलिखित लघुकथा में रिक्त स्थानों की पूर्ति कर कथा को पुनः लिखिए ।

Fill in the blanks in the following short story with the help of the words given in the box below and rewrite the same. $\frac{1}{2} \times 10=5$

अस्ति दाक्षिणात्ये जनपदे (i) ________ नाम नगरम् । तस्य समीपे एकः (ii) ________ आसीत् । तस्योपरि (iii) ________ वसति स्म । एकदा कश्चित् (iv) ________ तत्र आगच्छत् । सः (v) ________ अधः जालं प्रसार्य तस्योपरि च (vi) ________ क्षिपति । तण्डुलान् भक्षयितुम् आगताः (vii) ________ जाले बद्धाः अभवन् । सर्वे कपोताः मिलित्वा (viii) ________ सह उदपतन् । ते जालं नीत्वा स्वमित्रस्य (ix) ________ पार्श्वे अगच्छन् । मूषकराजः जालम् अकृन्तत् एवं कपोताः (x) ________ अभवन् ।

मञ्जूषा

कपोताः, जालेन, मुक्तः, वारंगल, वटवृक्षः, मूषकराजस्य, कपोतराजः, तण्डुलकणान्, व्याधः, वृक्षस्य ।

4. 'परोपकारः' इति विषयमधिकृत्य **पञ्च**वाक्यमितम् अनुच्छेदं लिखत ।
(मञ्जूषाप्रदत्तपदानां सहायता अपेक्षिता चेत् ग्रहीतव्या अन्यथा स्वयं चिन्तयित्वा स्वतंत्ररूपेण लिखत ।)

'परोपकार' इस विषय पर **पाँच** संस्कृत वाक्यों में एक अनुच्छेद लिखिए ।
(यदि मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता अपेक्षित हो तो उससे, अन्यथा स्वतंत्र रूप से स्वयं चिन्तन करके लिखिए ।)

Write a paragraph in **five** Sanskrit sentences on 'परोपकारः'.
(If required take help of the words given in the box below, else write by thinking yourself.) $1\times5=5$

मञ्जूषा

परेषां, पुण्याय, नद्यः, वृक्षाः, वहन्ति, दुग्धेनेव, फलन्ति, सज्जनाः, गावः, करणीयः, अस्माभिः, पोषयन्ति ।

अथवा (OR)

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

अधोलिखितवाक्येषु **केषाञ्चन पञ्च**वाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत ।
निम्नलिखित वाक्यों में से **किन्हीं पाँच** वाक्यों का संस्कृत में अनुवाद कीजिए ।
Translate **any five** of the following sentences into Sanskrit. *1×5=5*

(i) एक धनी व्यक्ति, किसी शहर में रहता था ।
(ii) इस विद्यालय के दोनों ओर वृक्ष हैं ।
(iii) बूढ़ा धीरे-धीरे चलता है ।
(iv) हम ईश्वर की प्रार्थना करते हैं ।
(v) सत्यशील का हृदय साफ तथा निर्मल है ।
(vi) हिमालय में अनेक तीर्थ स्थान हैं ।
(vii) अध्यापक छात्रों को शिक्षा देते हैं ।

(i) A rich man lived in a city.
(ii) There are trees on both sides of this school.
(iii) An old man walks slowly.
(iv) We pray to God.
(v) Satyashil's heart is clear and pure.
(vi) There are many holy places in the Himalayas.
(vii) Teachers teach students.

खण्डः ग (SECTION C)

अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

अनुप्रयुक्त व्याकरण

Applied Grammar

20 अङ्काः

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत । (केवलं प्रश्नषट्कम्)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों की सन्धि और सन्धि-विच्छेद कीजिए । (केवल छह प्रश्न)
Join and Disjoin Sandhis in the underlined words of the following sentences. (Only six questions) *1×6=6*

(i) मातुः परिवादं न श्रोतुमिच्छामि ।
(ii) सा च यजुः + विद्या ।
(iii) सुवर्णं नैव नादं करोति ।
(iv) आकारसदृशप्रज्ञः प्रज्ञया सदृश + आगमः ।
(v) शोभां दधात्युषसि काञ्चनकाञ्चनीयम् ।
(vi) नास्ति कोऽपि अवकाशः ।
(vii) किं तावन्मे सा प्रतीक्षा ।
(viii) अहो ! शोभनं राजोद्यानम् ।

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From :http://cbseportal.com/

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित-पदानां समासं विग्रहं वा कुरुत । (केवलं प्रश्नपञ्चकम्)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों के समास और विग्रह कीजिए । (केवल पाँच प्रश्न)
Compound and expound the underlined words of the following sentences.
(Only five questions) *1×5=5*

(i) सा च द्विविधा विधिविवेचनी ब्रह्मनिदर्शनी ।

(ii) न ज्ञानम् चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरीम् ।

(iii) पतिपत्न्यौ त्रिवर्गं साधयतः ।

(iv) त्वं पत्युः गृहम् शीघ्रमेव गमिष्यसि ।

(v) अपराधेन सहितम् मे वचः क्षन्तव्यम् ।

(vi) क्रियाविधिज्ञं व्यसनेष्वसक्तम् ।

(vii) सौम्य ! विज्ञाप्यो वसुधाधिपः ।

(viii) इमानि चतुर्दश विद्यास्थानानि ।

7. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृतिप्रत्ययौ योजयत पृथक् वा कुरुत ।
(केवलं प्रश्नषटकम्)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों में प्रकृति के साथ निर्दिष्ट प्रत्यय को जोड़िए और पृथक् कीजिए । (केवल छः प्रश्न)
Add or separate suffixes from the underlined words of the following sentences. (Only six questions) *1×6=6*

(i) अनेन मणिना छन्द प्रणम्य ब हुशो नृपः ।

(ii) वत्सराजः राजभवनं गम् + क्त्वा राजानं प्राह ।

(iii) यस्याः शक्रसमो भर्ता मया पुत्रवती च या ।

(iv) धर्मान्न प्रमदितव्यम् ।

(v) भुशुण्डीं स्कन्धे निधाय निपुणं निरीक्षमाणः ।

(vi) जगत्याम् विद्या रूपवताम् अपेक्षया मानं लभते ।

(vii) भोजं रथे निवेश्य रात्रौ वनं नी + क्तवतु ।

Downloaded From :http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

8. कोष्ठकप्रदत्तपदैः सह समुचितां विभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)
कोष्ठक में दिए गए शब्दों से उपयुक्त विभक्ति का प्रयोग कर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए । (केवल तीन प्रश्न)
Fill in the blanks using appropriate case-endings with the words given in the brackets. (Only three questions) *1×3=3*

(i) हा धिक् _________ अविज्ञाय उपालभसे । (अस्मद्)

(ii) आचार्येति पदं प्राप्य _________ जीवनकलां शिक्षयिष्यामि । (शिष्य)

(iii) अहम् _________ राज्यं प्रयच्छामि । (पुत्र)

(iv) न _________ अपि समं गता वसुमती । (एक)

खण्डः घ (SECTION D)

भाग I

(PART I)

पठितांश – अवबोधनम्

पठितांश – अवबोधन

Reading Comprehension *25 अङ्काः*

9. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर उन पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following prose passage and answer the questions based on them in Sanskrit. *5*

गद्यांशः

वत्सराजस्य इदं वचनमाकर्ण्य कुपितो राजा प्राह-त्वं मम सेवकोऽसि, मया यत्कथ्यते त्वया तद् विधेयम् । पुनः वत्सराजः राजाज्ञा पालनीयैवेति मत्वा तूष्णीं बभूव । अनन्तरम् अनिच्छन्नपि वत्सराजः भोजं रथे निवेश्य रात्रौ वनं नीतवान् । तत्र आत्मनो वधयोजनां ज्ञात्वा भोजः किमपि वत्सराजं कथितवान् । तद्वचनैः वैराग्यमापन्नो वत्सराजः तं न हतवान्, अपितु गृहमागत्य भोजं गृहाभ्यन्तरे भूमौ निक्षिप्य ररक्ष । पुनः कृत्रिमरूपेण भोजस्य मस्तकं कारयित्वा राजभवनं गत्वा वत्सराजो राजानं प्राह-श्रीमता यथादिष्टं तत्साधितमिति ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in one word. (Only two questions) $\frac{1}{2}\times 2=1$

(i) आत्मनः वधयोजनां कः ज्ञातवान् ?

(ii) का पालनीया एव ?

(iii) वत्सराजः कृत्रिमरूपेण कस्य मस्तकं कारितवान् ?

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only one question) *2×1=2*

(i) वत्सराजः भोजं रथे निवेश्य कुत्र नीतवान् ?

(ii) कुपितो राजा किं वत्सराजं प्राह ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)
Answer as directed. (Only four questions) $\frac{1}{2}\times4=2$

(i) 'दासः' इत्यस्य समानार्थकपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।

(ii) 'उल्लंघनीयैव' इत्यस्य विलोमपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।

(iii) 'त्वं मम सेवकोऽसि ।' अत्र 'त्वम्' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(iv) 'कथितवान्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किं प्रयुक्तम् ?

(v) 'कुपितो राजा' अनयोः पदयोः विशेष्यपदं किम् ?

10. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।
निम्नलिखित पद्यांश को पढ़कर उस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following verse and answer the questions based on them in Sanskrit. *5*

पद्यम्:

स्वाधीनताऽऽर्यभुवि मूर्तिमती समाना
राणाप्रताप-बलवीर्य विभासमाना ।
आटीकते समुपमा नहि यां सुशोचिः
शाटीव सा जयति काचन हल्दिघाटी ।।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in one word. (Only two questions) $\frac{1}{2}\times2=1$

(i) आर्यभुवि स्वाधीनता का समाना ?

(ii) भारतभूमिः कस्य बलवीर्य विभासमाना ?

(iii) आर्यभुवि शाटीव का विराजते ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only one question) *2×1=2*

(i) मूर्तिमती हल्दिघाटी कथम् प्रतिभाति ?

(ii) हल्दिघाटी कीदृशी आटीकते ?

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (एकपदेन) (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (एक शब्द में) (केवल चार प्रश्न)
Answer as directed. (in one word) (Only four questions) $\frac{1}{2}\times4=2$

(i) 'जयति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(ii) 'यां सुशोचिः' अत्र 'याम्' इति सर्वनामपदं कस्यै प्रयुक्तम् ?

(iii) 'पराधीनता' इत्यस्य विलोमपदं श्लोकात् चित्वा लिखत ।

(iv) 'शाटीव हल्दिघाटी' अत्र किं विशेषणपदम् ?

(v) 'भूमौ' इति पदस्य समानार्थकपदं किं प्रयुक्तम् ?

11. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।
निम्नलिखित नाट्यांश को पढ़कर उस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following drama passage and answer the questions based on them in Sanskrit. *5*

नाट्यांश :

काञ्चुकीयः – परित्रायतां परित्रायतां कुमारः ।

रामः – आर्य ! कः परित्रातव्यः ।

काञ्चुकीयः – महाराज ।

रामः – महाराजः इति । आर्य ! ननु वक्तव्यम् । एक शरीर-संक्षिप्ता पृथिवी रक्षितव्येति । अथ कुत उत्पन्नोऽयं दोषः ?

काञ्चुकीयः – स्वजनात् ।

रामः – स्वजनादिति । हन्त ! नास्ति प्रतीकारः ।
शरीरेऽरिः प्रहरति हृदये स्वजनस्तथा ।
कस्य स्वजनशब्दो मे लज्जामुत्पादयिष्यति ।।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in one word. (Only two questions) $\frac{1}{2}\times2=1$

(i) कुमारस्य किं नाम ?

(ii) स्वजनात् कः उत्पन्नो जातः ?

(iii) शरीरे कः प्रहरति ?

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)

Answer in complete sentence. (Only one question) $2\times1=2$

(i) एकशरीरसंक्षिप्ता का रक्षितव्या ?

(ii) रामानुसारं कस्मात् प्रतीकारः नास्ति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)

Answer as directed. (Only four questions) $\frac{1}{2}\times4=2$

(i) 'पृथिवी रक्षितव्या' अनयोः पदयोः विशेष्यपदं किम् ?

(ii) 'मे' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(iii) 'भूमि' इति पदस्य पर्यायपदं किम् प्रयुक्तम् ?

(iv) 'रक्षति' इति शब्दस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम् ?

(v) 'उत्पादयिष्यति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

12. अधोलिखितस्य पद्यस्य भावार्थं मञ्जूषाप्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत ।

निम्नलिखित पद्य के दिए गए भावार्थ को मञ्जूषा में दिए गए पदों से पूर्णकर पुनः लिखिए ।

Complete the central idea of the given verse with the words given in the box below and rewrite the same. $\frac{1}{2}\times6=3$

श्लोकः

एकेनापि सुपुत्रेण विद्यायुक्तेन साधुना ।
आह्लादितं कुलं सर्वं यथा चन्द्रेण शर्वरी ।।

भावार्थः

आचार्य चाणक्यः (i) ________ यत् (ii) ________ शीलस्वभावयुक्तेन अपि सुपात्रपुत्रेण एकेनापि (iii) ________ तथैव सम्पूर्णं (iv) ________ आनन्दितं भवति यथा (v) ________ रात्रिः (vi) ________ भवति ।

मञ्जूषा

पूर्णचन्द्रमसा, प्रदीप्ता, कथयति, कुलम्, सत्पुत्रेण, विद्यावता

अथवा (OR)

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

प्रदत्त-भावार्थ-त्रयात् शुद्धं भावार्थं चित्वा लिखत ।

दिए गए तीन भावार्थों में से शुद्ध भावार्थ का चयन करके लिखिए ।

Pick out and write the correct one out of the three explanations given for each. *1×3=3*

(अ) स पिता पितरस्तासां केवलं जन्महेतवः ।

(i) पितरः तु जन्मदातारः भवन्ति ।

(ii) दिलीपः एव प्रजानां पोषणात् तासां पिता इवासीत् ।

(iii) प्रजानां पितरः तु केवलं जन्मनः कारणभूताः आसन् ।

(ब) प्रणवश्छन्दसामिव ।

(i) छन्दसि प्रणवः भवति ।

(ii) छन्दसां प्रणवः इव श्रेष्ठः नृपः आसीत् ।

(iii) प्रणवः छन्द इव भवति ।

(स) वसुमती नूनं त्वया यास्यति ।

(i) वसुमत्या सह त्वम् गमिष्यसि ।

(ii) इयं पृथिवी अपि त्वया सह गमिष्यति ।

(iii) अहो ! मृत्युङ्गते त्वयि अवश्यमेव त्वया सह इयं पृथिवी अपि यास्यति ।

13. अधोलिखित श्लोक**द्वयस्य** प्रदत्तान्वये उचितपदैः रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत ।

निम्नलिखित **दो** श्लोकों के दिए गए अन्वयों में उचित पदों से रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए ।

The prose-order-renderings of the following **two** verses have been given below fill in the blanks. $\frac{1}{2}\times 6=3$

(अ) शोकादवचनाद् राज्ञा हस्तेनैव विसर्जितः ।
किमप्यभिमतं मन्ये मोहं च नृपतिर्गतः ।।

अन्वयः

राज्ञा शोकात् अवचनात् (i) _________ एव विसर्जितः (अहम्) मन्ये (ii) _________ किमपि अभिमतं (iii) _________ च गतः ।

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

(ब) सर्गः प्रतिसंहारः कल्पो मन्वन्तराणि वंशविधिः ।

जगतो यत्र निबद्धं तद्विज्ञेयं पुराणमिति ।।

अन्वयः

यत्र जगतः वंशविधिः (i) __________ प्रतिसंहारः, कल्पः (ii) __________ निबद्धम् (तद्ग्रन्थम्) (iii) __________ इति विज्ञेयम् ।

अथवा (OR)

प्रश्नपत्रात् भिन्नं पाठ्यपुस्तकस्य श्लोकमेकं लिखित्वा तस्य भावार्थं लिखत ।

प्रश्न-पत्र से भिन्न पाठ्य-पुस्तक का कोई एक श्लोक लिखकर उसका भावार्थ लिखिए ।

Write one verse of the textbook other than the question paper and write the meaning of it. *3×1=3*

14. 'क' स्तम्भस्य वाक्यांशस्य 'ख' स्तम्भस्य वाक्यांशेन सह मेलनं कुरुत ।

'क' स्तम्भ के वाक्यांश का 'ख' स्तम्भ के वाक्यांश के साथ मिलान कीजिए ।

Match the sentences of Column 'क' with the sentences of Column 'ख'. $\frac{1}{2}\times 4=2$

	'क' स्तम्भः		**'ख' स्तम्भः**
(अ)	लक्ष्म्याः रक्षार्थं	(i)	आज्ञां वयं शिरसा वहामः ।
(ब)	बली बलं वेत्ति	(ii)	सहचरी चपलेति चित्रम् ।
(स)	ज्योत्स्ना तमः	(iii)	पत्नयाः सहयोगः अनिवार्यः ।
(द)	महाराजाशिववीरस्य	(iv)	न वेत्ति निर्बलः ।

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

15. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुसारं शुद्धम् उत्तरं चित्वा लिखत ।

(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों के प्रसंगानुसार शुद्ध अर्थ चुनकर लिखिए ।

(केवल चार प्रश्न)

Select and write the appropriate meanings of the underlined words in the following sentences according to the context. (Only four questions) $\frac{1}{2} \times 4 = 2$

(अ) स्वाध्यायात् न प्रमदितव्यम् ।

(i) स्वपठनकार्यात्

(ii) अध्यापनात्

(iii) स्वविचारात्

(ब) सत्याय मितभाषिणाम् ।

(i) बहुसत्याय

(ii) अल्पभाषिणाम्

(iii) बहुभाषिणाम्

(स) शिवप्रसादेन सः जीवितो भविष्यति ।

(i) भवताशिर्वादेन

(ii) शिवभवनेन

(iii) शम्भुकृपया

(द) विद्या ददाति विनयं अतएव एवं भणसि ।

(i) वदति

(ii) वदसि

(iii) गच्छसि

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE

Downloaded From : http://cbseportal.com/

खण्डः घ (SECTION D)

भाग II

(PART II)

सामान्यः संस्कृतसाहित्यपरिचयः

सामान्य संस्कृत साहित्य परिचय

General Introduction to Sanskrit Literature

10 अङ्काः

16. अधोलिखितेषु **कस्यापि एकस्य** कवेः परिचयं संस्कृतेन लिखत ।

निम्नलिखित में से **किसी एक** कवि का परिचय संस्कृत में लिखिए ।

Write a brief note on **any one** poet of the following in Sanskrit. *1×3=3*

(क) वाल्मीकिः (ख) भर्तृहरिः (ग) विष्णुशर्मा

अथवा (OR)

मञ्जूषाप्रदत्तपदानां साहाय्येन अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत ।

मञ्जूषा में दिए गए पदों की सहायता से निम्नलिखित वाक्यों में रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए ।

Fill in the blanks in the following, using the words from the box. $\frac{1}{2}\times6=3$

(i) प्रतिमानाटकम् _________ लिखितम् ।

(ii) नाटके _________ अर्थप्रकृतयः भवन्ति ।

(iii) नान्दी _________ प्रारम्भे भवति ।

(iv) चम्पूः _________ भवति ।

(v) मुद्राराक्षसस्य लेखकः _________ अस्ति ।

(vi) रामायणचम्पूकाव्यस्य लेखकः _________ अस्ति ।

मञ्जूषा

नाटकस्य, गद्यपद्यमयं, महाकविभासेन, पञ्च, भोजः, विशाखदत्तः ।

17. कथा – आख्यायिका – रूपकस्य च विधानां मुख्यविशेषताः लिखत ।

कथा, आख्यायिका और रूपक की मुख्य विशेषताएँ लिखिए ।

Write the main characteristics of कथा, आख्यायिका and रूपकस्य. *1×3=3*

18. खण्डकाव्यस्य महाकाव्यस्य वा **चत्वारि** वैशिष्ट्यानि लिखत ।

खण्डकाव्य अथवा महाकाव्य की **कोई चार** विशेषताएँ लिखिए ।

Write **any four** characteristics of 'खण्डकाव्य' or 'महाकाव्य'. *1×4=4*

Downloaded From : http://cbseportal.com/ Courtesy : CBSE